

УДК 378.147

Т. А. ЄЩЕНКО (канд. філол. наук, доц.)
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

РОЛЬ ТЕКСТУ У І ДИСКУРСУ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті проаналізовано текст і дискурс як дидактичні засоби формування українського професійного мовлення студентів технічних ВНЗ. Здійснено огляд функцій тексту й дискурсу щодо розвитку мовної особистості майбутнього фахівця. Визначено вимоги до навчальних текстів, подано зразки комунікативних вправ і завдань.

Ключові слова: текст, дискурс, професійна діяльність, мовна комунікація, професійний дискурс, дискурсивно-текстоцентричний підхід до навчання мови професії.

Постановка проблеми. У сучасних умовах пошуку нових шляхів розвитку вищої освіти особливої значущості набуває практичне спрямування університетських знань, органічне поєднання навчання української мови з життєвими ситуаціями майбутньої професії. У зв'язку з цим у лінгводидактиці схоластичні методи поступилися мовленнєво-діяльнісним (комунікативним). Об'єктом навчання згідно з вказаними методами є мовленнєва діяльність майбутнього фахівця-інженера. З-поміж найпріоритетніших підходів до навчання мови у вищій школі поряд з антропоцентричним, функціонально-комунікативним, особистісно зорієнтованим виокремлюється дискурсивно-текстоцентричний підхід.

Аналіз досліджень і публікацій. Ретельне вивчення наукових джерел з окресленої проблеми засвідчило: на теренах науки за останні роки з'явилася низка праць, в яких їх автори: 1) визначають поняття тексту, дискурсу і твору (Д.Х. Баранник, Р.Барт, Ф.Бацевич, Л.А. Новиков); 2) окреслюють коло загальних питань дискурсу (В.І. Карасик); 3) описують дискурс як когнітивно-комунікативний феномен (Л.Р. Безугла, Є.В. Бондаренко, П.М. Донець та ін.); 5) актуалізують питання кореляції понять «дискурс» і «текст» (Н.А. Вовк, О.В. Єрофеева, А.І. Кудлаєва), «дискурс» і «концепт» (Г.Г. Слишкін); 6) підносять проблему вивчення тексту як об'єкта лінгвістичного дослідження (І.Гальперин); 7) ведуть мову про розмежування підходів до вивчення тексту з позицій лінгвістики тексту та інтерпретації тексту (Т.В. Лук'янова); 8) вивчають теоретичні питання комунікації і тексту (В.В. Різун, А.І. Мамалига, М.Д. Феллер). Натомість відсутні наукові розвідки, в яких вивчалися питання дискурсивно-текстового підходу до навчання української мови за професійним спрямуванням.

Мета статті - визначити наукові засади тексту і дискурсу як найефективніших засобів навчання української мови професійного спілкування, подати критерії відбору дидактичних текстів і завдання до них, які б відповідали сучасним підходам, сприяли формуванню мовної особистості студента технічного ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тракуємо професійне мовлення ширше, ніж мова фаху. Воно розглядається як вид діяльності людей окремої галузі знань, що знаходить вияв у користуванні мовою цієї галузі в усній і писемній формах. Формування професійно зорієнтованого мовлення ґрунтується на вдосконаленні мовленнєвої діяльності фахівця, основу структури якої становить мовленнєва ситуація, а її результатом є не тільки фаховий текст, а й дискурс. Поняття «дискурс» уперше вжив бельгійський лінгвіст Е.Бюїссанс, який включив до соссюрівської дихотомії мови і мовлення третій елемент: «langue – discours – parole». Вказаний термін уживався тоді в англо-американській та французькій наукових літературах для позначення мовлення, тексту загалом. На це вказує й етимологія слова (пор.: франц. «discours» – мовлення, виступ, промова). Такі дослідники, як З. Харріс, М. Фуко, Т. ван Дейк та ін. внесли чимало ідей в опрацювання вказаного феномена. Поява нового наукового підходу була спричинена намаганням учених не сприймати мовлення і продукт його витворення – текст – тільки через граматичні категорії, зосереджуючись винятково на структурі речення, а звертатися до соціокультурних ситуацій, ментальних особливостей учасників комунікації, правил та стратегій створення і розуміння тексту. Цього загального напрямку дотримувалися чимало відомих зарубіжних і вітчизняних лінгвістів, кваліфікуючи його як мовлення, невіддільне від того, хто говорить (Е. Бенвеніст, М. Бахтін, Джонсон-Лейрд, Ю. Степанов, М. Мінський, Р. Водак) [12, 55-70]). Тривалий час поняттєвий діапазон терміна «дискурс» був широкий. Найглибше вдалося охарактеризувати вказаний діапазон, на наш погляд, представнику французької школи аналізу

дискурсу П. Серіо, визначивши його як: 1) еквівалент поняття «мовлення», тобто будь-яке конкретне висловлювання; 2) одиницю, що за розмірами більша, ніж фраза; 3) одиницю, яка враховує вплив висловлення на адресата відповідно до мовленнєвої ситуації; 4) основний тип висловлення, що відбувається у формі бесіди; 5) мовлення з позиції мовця на протилежності розповіді, яка не враховує вказану позицію; 6) вживання одиниць мови, їх мовленнєву актуалізацію; 7) соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювання, властивий певному виду соціуму; 8) теоретичний конструкт, призначений для досліджень витворення тексту [11, 26-27]. Т. ван Дейк визначав дискурс як складне комунікативне явище, яке містить крім тексту, ще й екстралінгвістичні чинники (знання про світ, думки, настанови адресата), необхідні для розуміння тексту. О. Ворожбитова звертає увагу на те, що термін «дискурс» варто вживати під час аналізу діалогу і полілогу, живого мовлення, продукovanого в усній формі, а також при розгляді тексту як продукту мовленнєвої діяльності в соціокультурному і психолінгвістичному контекстах [4, 219]. Н.Д. Арутюнова кваліфікує дискурс як «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними - прагматичними, соціокультурними, психологічними та ін. чинниками; як мовлення, «занурене у життя» [1, 136-137]. Професор Ф.С. Бацевич подає таку дефініцію дискурсу – це «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, письмову, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [2, 138]. Як когнітивно-комунікативне явище дискурс репрезентовано у колективній монографії представників харківської лінгвістичної школи (Л.Р. Безугла, Є.В. Бондаренко, П.М. Донець та ін.) [3]. Незважаючи на те, що поняття «дискурс» використовується мовознавцями в різних значеннях, спільним є те, що він пов'язаний з комунікацією, сукупністю мовленнєво-мисленнєвих дій мовців, а також з пізнанням, осмисленням і презентацією світу. Останнє надало підстав ототожнювати його з усіма наявними виявами комунікації в суспільстві, правилами спілкування, способами викладу та втілення прагматичної мети мовців. Дехто із сучасних учених ототожнює дискурс із предметом дослідження різних наук. Нині існує практика сприймання дискурсу як вияву культурної комунікації, етнокультурних особливостей мовлення, культурно-історичних особливостей спілкування. Поняття дискурсу подекуди асоціюється з типами та формами мовлення, принципами побудови повідомлення, його риторикою, характеристиками мовлення окремої людини і груп людей. Розглядають дискурс і як функціональний стиль, різновид мовлення [2, 137-138].

Виокремлюємо категорію «*професійний дискурс*», оскільки вважаємо, що навчальні тексти за фахом формуються на перехресті професійного й навчального дискурсів і репрезентують систему проєкцій цих дискурсів. Досліджуємо текст і дискурс у зв'язку з проблемою з'ясування їх ролі в навчанні професійного мовлення майбутніх інженерів. Позначеними феноменами використовуємо також і їх похідні: «*спеціальний текст*» – текст з певної спеціальності у його писемній, усній формах; «*науковий текст*» (у його писемній формі); «*спеціальний дискурс*» - мовленнєві варіанти розгортання тексту/тексту-дискурсу, співвіднесеного з тією чи іншою спеціальністю; «*науковий дискурс*» - потенційні/реальні мовленнєві варіанти наукового тексту/тексту-дискурсу, співвіднесені з уявленнями про зміст і структуру наукового (описового) мовлення, що розгортається відповідно до цих уявлень; «*монологічний дискурс*» - незафіксовані на електронних/ паперових носіях усні мовленнєві твори в його монологічній формі (на відміну від усного мовленнєвого твору діалогічного характеру) [5, с. 106]. Водночас з комунікативними завданнями пропонується використовувати інформативно-констатувальні, інформативно-аргументативні й інформативно-експлікативні спеціальні тексти, співвіднесені з актуальними для навчального процесу жанрами.

Ситуація в дискурсі – це вид репрезентації знань, що залежать від особистого досвіду учасників комунікації, мовлення яких може супроводжуватися мімікою, жестами, емоційно-експресивним впливом на мовця, тому дискурс визначається в певних формах функціонування мови - інтерв'ю, екзаменаційному діалозі, у професійному спілкуванні: робочому інструктажі, телефонній розмові, диспетчерській або оперативній нараді, публічному виступі тощо. Саме дискурс є «середовищем» для професійного спілкування, тим простором, у якому циркулюють різні фахові дискурси, створюються нові на перехрестях інших дискурсів, що є одночасно частиною цього професійного простору. Тож на укладання професійних дискурсів пропонуємо завдання, які максимально наближуємо до умов майбутнього професійного спілкування студентів:

I. Кожен тип діалогу проілюструйте прикладами.

Зразок: діалог – розпитування, який передбачає практичні вміння запитувати і повідомляти

потрібну інформацію:

– *Пані, перепрошую, Ви не підкажете, як дістатися до залізничного вокзалу?*

– *Так, звичайно, із задоволенням. Вам необхідно скористатися маршрутним таксі №15 і вийти на зупинці «Вокзальна».*

Діалог – домовленість, що використовується в розв’язанні співрозмовниками питання про їх плани, наміри.

Діалог – обмін враженнями, котрий передбачає розгляд якихось подій, явищ, жваве висловлювання своїх думок, аргументів для доказу власної позиції.

Діалог – обговорення, який постає внаслідок прагнення співрозмовників виробити якесь рішення, дійти певних висновків

II. Випишіть окремо у дві колонки етикетні конструкції, які належать до розмовного і книжного стилів.

Добрий ранок! Доброго ранку! Добрий день! Доброго дня! Добридень! Добрий вечір! Здрастуйте! Здоров був! Доброго здоров'я! Моє шанування! Вітаю Вас! Радий вітати Вас! Скільки літ, скільки зим! Яким вітром? Салют! Радий (рада) вас бачити (вітати)! Кого я бачу! Добрий полуденок! Дай, Боже! Дай, Боже, щастя! Боже, помагай! Помагайбі! З неділею святою будьте здорові! Здоровенькі були! Добрий досвіток! Добривечір! Добраніч! Драстуйте! Слава Україні! Слава Йсу! Як ся маєте?

III. Доберіть формули мовленнєвого етикету, які стосуються ситуацій: 1) запрошення; 2) згоди; 3) заперечення; 4) співчуття.

Зразок: Ситуація прощання – *До побачення! На все добре! Надобраніч! До зустрічі! Хай вам щастить! Всіх гараздів! Бувайте! Щастя! Успіхів! Побачимось!*

IV. Подані слова й словосполучення випишіть у такій послідовності: 1) ті, що використовуються для привітання; 2) ті, що вживаються під час прощання; 3) ті, що використовуються при вибаченні; 4) ті, що використовуються для висловлення вдячності.

Щиро дякую. Даруйте. Перепрошую. Прошу вибачити (пробачити). Вибачте. Доброго ранку! Добрий день! (або Добридень!) Доброго вечора! Здрастуйте. Доброго здоров'я. Бувайте здорові, майтеся гаразд! Велике спасибі. Дуже вдячний за вашу допомогу. Вибачте, що турбую. На все добре. До побачення. Ходи здоровий! Прощавайте. Ідіть здорові. Бувай! З Богом!

V. Утворіть діалогові форми і запишіть їх, використовуючи мовні конструкції знайомлення: *Будьмо знайомі! Я хотів би з Вами познайомитися. Ви б не проти, щоб ми познайомилися? Дозвольте відрекомендуватися. Знайомтеся. Рекомендую Вам (...). Маю за велику шану рекомендувати Вам (...). Дозвольте познайомити Вас. Моє ім'я (...). З ким маю честь розмовляти? Ми, здається, не знайомі? Перепрошую, з ким я розмовляю?*

VI. Визначте у висловах: 1) авторське «Ми» («множинна скромність»); 2) величальне «Ми», яке існувало в українській мові до XVIII ст.; 3) гіперпошанне «Ви»; 4) пошанне «Ми».

Де начальник? Вони затримуються... Нами встановлено.... Ви правильно вчинили... Я від директора. Вони дозволили... Ми встановили... Нам було важливо встановити... Мелентій Хрибтович, наречений єпископом Володимирським і архимандритом Київським Печерським. На нашу думку... У нашому звіті... Зауважимо, що... Ви гідні... Вашою пропозицією присутні ознайомилися... Ви (брате, сестре, мати, батько)...

VII. Прокоментуйте, чи правильно вжито слова-регулятиви «Пан, пані, добродій» і под.

Пане Гнате Прокоповичу. Пропоную до складу президії пана Аркадія Козицького, пана Віталія Скакуна, пана Святослава Кобзаря, пана Василя Холодницького. У матеріалах «Нові інформаційні технології» допущено помилки. Просимо вибачення у шановних пані. Шановна громада! Шановні панно і панове! Шановно панство! Добродій міністр! Паничу секретар! Шановна приятелька! Пані Сардарчук, знайомтеся з добродієм Лук'янцем. Вельмишановна колега!

VIII. Доповніть перелік мовних формул на висловлення вдячності по- українськи.

Висловлюємо свою найщирішу вдячність за... Щиро дякуємо Вам за... Насамперед (передусім) дозвольте подякувати Вам за... Прийміть нашу найщирішу подяку за... Ми щиро вдячні Вам за те, що... 6. Дозвольте висловити свою вдячність.... 7. Вдячні Вам за.... 8. Дякуємо за надану пропозицію.

IX. Доповніть словесні штампи, які характеризують керівника підприємства (управлінця) й часто вживаються в професійному мовленні. У чому, на ваш погляд, виявляється невдалість їх використання? Укладіть текст публічної промови.

Довідка: людина невтомної енергії, має організаторські здібності, пройшов всі сходинки службової кар'єри, талановитий керівник, реалізує новаторський підхід до роботи, людина високих

професійних якостей, має високий авторитет серед колег, знаходить спільну мову (з), на посаді ... виявив себе мудрим управлінцем, ініціативним керівником-організатором, постійно перебуває у творчому пошуку, бере курс на людський чинник.

X. Підготуйте виступ з метою висунення своєї кандидатури на виборах завідувача відділу.

XI. Укладіть привітання колегам з нагоди професійного свята.

XII. Доберіть по три вислови, які відповідали б існуючим способам завершення публічного виступу: 1) підбиття підсумків всього сказаного, повторення основних положень виступу; 2) закликання до конкретних дій; 3) висловлення слухачам комплімент; 4) цитування доречних рядків відомих філософів, мислителів тощо; 4) створення кульмінації.

XIII. Укладіть телефонний діалог розмови про працевлаштування. Поясніть, у чому полягає його відмінність від безпосереднього контакту.

Більшість учених (І.Р. Гальперін, Т.В. Радзівська, О.А. Селіванова) справедливо розглядають текст як середню ланку акту вербального спілкування, яка взаємодіє із суб'єктами текстової комунікації і тому обов'язково має суб'єктивно-особистісні маркери. З-поміж основних ознак тексту, з методичного погляду, можна назвати наступні: текст - це комунікативна одиниця, оскільки він відображає певну прагматичну настанову того, хто його створює, він може відтворюватися у різних умовах, має цілісність і змістову завершеність; текст є соціально-зумовленим або детермінованим: одне і те ж комунікативне завдання реалізується однією і тією ж особою по-різному, залежно від ситуації спілкування. Підкреслимо, що навчальні тексти розглядаємо не як «ілюстратори», «втілювачі», «демонстратори» мовного навчального матеріалу, а як засоби мовленнєвої діяльності. Як базовий тип тексту з метою формування мовної особистості студента-інженера в навчанні української мови з метою розвитку професійного мовлення використовуємо інформативно-констатувальний тип тексту як оптимальний з погляду його розгорнутості й закодованості в ньому базових метатем, що функціонують у навчальному процесі студентів (завдання когнітивного характеру). Особливо це стосується навчальних тем «Українська наукова термінологія», а також «Науковий текст. Структура мовного оформлення». На поданих типах текстів формуються тексти-дискурси. Однак з метою формування справжнього, творчого професійного дискурсу, гнучкого за своїми характеристиками й спрямованого на конкретного адресата, нами також використовуються інформативно-експлікативний тип тексту в його опозиції до інформативно-констатувального. Цей підхід дозволяє розглянути різні варіанти текстових / дискурсних реалізацій на основі єдиного інваріанта – теми, що дозволяє студентам конструювати свій, творчий і гнучкий, монологічний дискурс, заданий певною професійною ситуацією спілкування (насамперед адресатом).

Отже, оскільки ми дотримуємося погляду щодо необхідності навчання української мови професійного спілкування в технічному ВНЗ на комунікативно-зорієнтованих та дискурсивно-текстоцентричних засадах, текст розглядаємо як результат будь-якого різновиду мовленнєвої діяльності - мовленнєвий твір у звуковій або графічній формі (говоріння або письмо), а також об'єкт розуміння (читання або аудіювання). Основним показником мовленнєвої діяльності студента є побудова або розуміння тексту.

Функціями навчального тексту з української мови (за професійним спрямуванням) є: 1) функція розвитку смислового сприйняття професійного тексту: розуміння прослуханого або прочитаного словесного цілого. Реалізація цієї функції залежить від характеру завдань, які насамперед мають бути спрямовані на перевірку розуміння сприйнятого науково-технічного тексту або на виокремлення в ньому різних смислових чи формальних елементів, які допомагають правильному розумінню змісту тексту; 2) функція розвитку усного мовлення (формування на основі професійного тексту навичок говоріння). З цією метою на заняттях використовуємо різні форми відтворення змісту прослуханого чи прочитаного тексту (переказ своїми словами, доповнення тексту деталями, продовження тексту, побудова діалогів на базі тексту тощо); 3) функція поповнення знань студентів про професію. Практичну реалізацію ця функція знаходить у завданнях до тексту, що охоплюють різні мовні рівні і спрямовані на те, щоб звернути увагу студентів на мовні елементи тексту (знайти незнайомі терміни, знайти і виписати однорідні члени речення, підкреслити дієслова тощо); 4) функція тренування. Мета цієї функції - формування мовних умінь і навичок. Вона також реалізується на основі завдань до тексту, зорієнтованих на часткове чи повне відтворення його змісту. Дібрані тексти повинні давати повне уявлення про основні функціональні стилі сучасної української мови, а кожен текст - характеризуватися основними ознаками наукового або офіційно-ділового стилів. Крім того, текст має бути насиченим комунікативно-значущою лексикою відповідної тематичної групи (для збагачення словникового запасу студентів), мовними явищами, які вивчаються на практичному занятті. Добір так званих «предметних» текстів, зміст яких базується на ситуаціях, що

входять до предметно-тематичних галузей із чітко окресленими межами - науково-технічні, науково-публіцистичні замітки тощо. Текст, з одного боку, повинен легко читатися і сприйматися на слух (читання, аудіювання) для формування умінь у рецептивних видах мовленнєвої діяльності студентів, а з іншого - легко переказуватися, стимулювати студентів до укладання діалогів і монологічних висловлювань на базі цього тексту (продуктивні види мовленнєвої діяльності: говоріння і письмо). Тексти проблемного характеру добираються з тією метою, щоб студенти вчилися мислити, аргументовано доводили власний погляд. З цією метою пропонуємо таку систему вправ:

I. Перекладіть текст українською мовою, доповнивши його засобами мовного зв'язку (вираження причинно-наслідкових зв'язків: *оскільки, чому, тому, звідки, таким чином, унаслідок, отже, у зв'язку з чим, завдяки чому, залежно від чого, звідси*; заміна ключового слова вказівно-заміновальними словами: *він, такий, цей, який, подібний* в називному і непрямих відмінках; порядок перерахування інформації: *по-перше, по-друге, зрештою, врешті-решт, нарешті*; зв'язок із попередньою та наступною інформацією: *як відомо, згідно з цим, відповідно до чого, як було показано, як зазначалося, подібно до цього, вищевказаний, уведений, описаний, доведений, розглянутий, проаналізований*; ілюстративність інформації: *наприклад, як-от, а саме, на кшталт*; співставлення частин інформації: *як, наче, з одного боку, навпаки, але, однак, а проте, інакше кажучи, аналогічно, і, в на противагу цьому, або (чи), як ... так і, так, також*; вираження умови і мети висловлювання: *якщо ..., то ... ; у випадку, у разі, щоб, для цього*; пояснення, уточнення інформації: *адже, навіть, лише, зокрема, наприклад, точніше кажучи, чи, тобто*; приєднання нової інформації до вже відомої: *крім того, а також, до речі, разом, з цим, більш того, і навіть, при цьому*; оцінювання інформації: *на жаль, безсумнівно, безперечно, можливо, звичайно, все-таки, все ж.*

... разнообразные научные данные свидетельствуют ... современная хозяйственная деятельность человека очень опасна для земной биосферы. ... не касаются общественных аспектов этой проблемы, ... легко можно прийти к самым мрачным выводам. ... прогнозы многих ученых.

II. Укладіть висловлювання (на вибір) про: 1) свою майбутню професію; 2) про вибір професії; 3) про професійний рівень; 4) про професійну майстерність; 5) про професійну придатність; 6) про професійні якості; 7) про професійне визнання.

III. Укладіть зв'язне висловлювання, використовуючи мовні одиниці: *працювати за спеціальністю, відповідно до обраного фаху, згідно з обраним фахом, стосовно обраного фаху; рівень професійної компетенції, рівень культури, рівень професійної культури.*

IV. Укладіть словесне ціле (5 – 6 речень) з метою висловлення скарги, несхвалення і докору. Використовуйте такі формули етикету: *Прошу зауважити... У мене є претензії до... Так тривати більше не може... Прошу мене уважно вислухати щодо... Вибачте, я не схвалюю... Шкода, я категорично проти. Дозволю собі вам нагадати... Вважаю, що це недоречно. Перекоаний, що це нераціонально.*

V. Укладіть словесне ціле (5 – 6 речень), використовуючи на вибір подані нижче терміни: *комп'ютерна анімація, комп'ютерна генерація зображень, комп'ютерна графіка, комп'ютерна гра, комп'ютерна телефонія, комп'ютерна телефонна інтеграція, комп'ютерний зір, комп'ютерні віруси.*

VI. Укладіть реферат до тексту, дотримуючись такої послідовності викладу думок: 1) тема статті, її загальна характеристика: *Тема статті...; Стаття з теми...; Стаття присвячена темі (проблемі, питанню)...; Стаття репрезентує узагальнення (виклад, опис, аналіз, огляд)...; Стаття має назву (називається, під заголовком)...; У статті викладено (мова йде, подано оцінку (аналіз, виклад, опис, огляд, узагальнення); оригінальний погляд...; Автор статті здійснює виклад...; 2) проблема статті: *У статті автор ставить (висвітлює) такі проблеми, зупиняється (особливо) на таких проблемах (питаннях, фактах), торкається таких проблем (питань, фактів)... . Сутність проблеми полягає в ...; 3) композиція статті: *Стаття поділяється на...; починається з ...; складається з ...; закінчується ...; 4) ілюстрація позиції автора: *Автор наводить приклади (цитату, факти, відомості), посилається на ..., ілюструє...; У статті наводяться, подаються ...; 5) висновок автора статті: *Автор доходить висновку ...; стверджує ...; робить висновок...; сутність викладеного вище полягає в... .*****

VII. Почитайте текст. Сформулюйте його тему. До якого стилю і типу мовлення він належить? Чому в тексті велика кількість абстрактних іменників? Обґрунтуйте свою думку.

VIII. Прочитайте текст. До якого стилю мовлення він належить. Поміркуйте, які особливості використання прикметників у різних стилях мовлення. Випишіть словосполучення іменників з прикметниками, поясніть правопис прикметникових закінчень. Визначте рід, число і відмінок обох

пов'язаних слів.

З часом схоластичні методи навчання мови поступилися мовленнєво-діяльнісним (комунікативним) методам, зорієнтованим на мовленнєву діяльність майбутнього фахівця. Саме вона стала центром навчання у своїх основних різновидах. Розрізняємо навички професійної мовленнєвої діяльності студента-інженера: 1) продуктивні (активні), які забезпечують продукування й передавання інформації (говоріння, письмо); 2) рецептивні (пасивні), які забезпечують прийом інформації (аудіювання, читання). Звідси існують вимоги до мовців у ситуації реального спілкування: «Умій продукувати інформацію!»; «Умій отримувати інформацію!»; 3) усні, які реалізуються завдяки сформованому вимовному апаратові мовця; 4) письмові, які реалізуються завдяки сформованим навичкам письма. У роботі над фаховими текстами використовуємо методичні постулати: «Встанови авторство наукового знання!»; «Оприлюдни навчально-методичні завдання, задля яких створено текст!»; «Послідовно розрізняй знаттєву інформацію й засоби її презентації в тексті!»; «Визнач необхідний для навчального спілкування мінімум дисциплінарного знання й напрямки та засоби його тематизації / проблематизації в тексті!»; «Послідовно розрізняй об'єктивний зміст дисциплінарного знання та його композиційну структуру!»; «Орієнтуйся на попередньо визначений можливий пресупозиційний фонд адресатів тексту!»; «Віднаходь пресупозиції до інформативних центрів тексту - умову їхньої істинності!»; «Усвідомлюй стандарти презентації текстової інформації!»; «Усвідомлюй мовний канон навчального тексту!»; «Усвідомлюй належність тексту до навчально-наукового стилю мовлення!»; «Врахувуй засоби зв'язності тексту задля орієнтації в текстовій інформації!»; «Попередньо визнач міру й характер власної зацікавленості в текстовій інформації!»; «Попередньо визнач загальний обсяг, характер і текстову форму відтворення інформації!».

Висновки. Дискурсивно-текстоцентричний підхід до навчання української мови за професійним спрямуванням спонукає студента технічного ВНЗ до творчого вираження власної індивідуальності засобами української мови, що і є однією з головних ознак сформованості особистості фахівця. Аналіз науково-методичної літератури та вишівська практика доводять, що система тематично об'єднаних текстів та комплексні різнорівневі завдання до них мають стати основою мовної підготовки у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс [Текст] / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 136 - 137.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник [Текст] / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 342 с.
3. Безугла Л.Р., Бондаренко Є.В., Донець П.М. та ін. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія [Текст] / Л.Р. Безугла, Є.В. Бондаренко, П.М. Донець та ін. – Х.: Константа, 2005. – 356 с.
4. Ворожбитова А.А. Теория текста: антропоцентрическое направление : учебн. пос. [Текст] / А.А. Ворожбитова – М.: ВШ, 2005. – 367 с.
5. Дроздова І. Текст і дискурс у формуванні україномовного професійного мовлення студентів-філологів [Текст] / І. Дроздова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. - №22 (209). – Ч.І. – С. 102 – 109.
6. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. пос. для студентів ВНЗ [Текст] / Т.А. Єщенко. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.
7. Лещенко Г.П. Наукові засади роботи з текстом на уроках української мови [Текст] / Г.П. Лещенко // Актуальні проблеми сучасної філології: збірник наукових праць. - Рівне: РДГУ, 2005. - С.180-183.
8. Лукин В.А. Художественный текст: Основы лингвистической теории. Аналитический минимум [Текст]. – 2-е изд. / В.А. Лукин – М.: Изд-во «Ось-89», 2005. – 560 с.
9. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах: підручник [для студентів-філологів] [Текст] / за ред. М.І. Пентилюк. - К.: Ленвіт, 2000. - 264 с.
10. Симоненко Т. Базова система вправ у роботі над розвитком професійно-комунікативних умінь студентів-філологів [Текст] / Т.Симоненко // Українська мова і література в школі. - 2005. - № 5. - С. 40 - 44.
11. Серио П. Как читают тексты во Франции [Текст] // Квадратура смысла. Французская школа анализа дискурса / П. Серио. – М.: Прогресс, 1999. – С. 14 - 53.
12. Степанов Ю.С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип причинности [Текст] / Ю.С. Степанов // Язык и наука конца XX века : сб. ст. – М.: РГГУ, 1995. – С. 35 - 73.

Т. А. Ещенко. Роль текста и дискурса в формировании профессионального языка студентов технических специальностей

В статье рассмотрено и проанализировано некоторые аспекты текста и дискурса для формирования украинской профессиональной речи студентов. Анализ специфических видов и функций текста и дискурса по отношению к развитию языковой личности будущего специалиста позволяет заложить и развивать свойства всех ведущих видов деятельности и возможности влиять на них и усовершенствовать во время обучения украинскому языку в высшей школе, что имеет значительные перспективы для организации учебной деятельности студентов-нефилологов вузов Украины.

Ключевые слова: *текст, дискурс, профессиональная деятельность, языковая коммуникация, профессиональный дискурс.*

T. Yeschenko. Text and Discourse in the Formation of Ukrainian Professional Speech in Students of Technical Specialities

Nowadays in higher education great attention is paid to the practical orientation of knowledges, organic combination of studies of Ukrainian with the vital situations of future profession. Among priority approaches to language studies at higher school there are communicative and personality oriented ones.

The article reviews and analyses some aspects of the text and discourse in the formation of Ukrainian professional speech of the students. The analysis of the specific types and functions of the text and discourse regarding the development of speech personality allows us to establish and develop features of all leading types of activities, as well as to influence and improve them during learning Ukrainian language at higher school.

Key words: *text, discourse, professional activity, verbal communication, professional discourse.*